

Är svenska pingstvännen progressiva?

Om teologisk motivation för samhällsengagemang i svensk pingströrelse på 2000-talet

Fredrik Wenell

Akademi för Ledarskap och Teologi

Ulrik Josefsson

Akademi för Ledarskap och Teologi

ABSTRACT

This article explores how Swedish Pentecostals motivate and understand their social engagement. The results are tested and analyzed against the theoretical framework of "progressive Pentecostalism." The purpose is twofold: firstly, to gain a deeper understanding of Pentecostals' social engagement, and secondly, to assess the applicability of the theoretical framework of progressive Pentecostalism in a Scandinavian context.

The findings are based on five individual interviews with national Pentecostal leaders and eight focus group interviews from four different Pentecostal congregations. It emerges that social engagement is best understood against the backdrop of what can be described as practical spirituality. This differs from what is internationally termed progressive Pentecostalism, where the Spirit is given greater importance.

Swedish Pentecostals are driven, like their international counterparts, by God's guidance and the needs of individual persons. However, Swedes describe it more in relation to Jesus rather than the Spirit. Additionally, they do not perceive it as a spiritual battle but rather as an ideological one. They also describe how, in everyday life, they experience a struggle between the values upheld by the majority society and those the congregation wishes to express.

This implies that authorities demand the activities they provide, but they are not interested in the values underlying Pentecostal engagement. The article suggests that Swedish Pentecostals, similar to progressive Pentecostalism, would benefit from understanding their social engagement more in terms of political commitment, thus recognizing it as a spiritual struggle. This insight could help them address structural challenges within societies.

Keywords: Church Democracy, Democratization, Corporatization, Professionalization

INLEDNING

Den kristna kyrkan har alltid varit en social aktör och mött behov hos utsatta i samhället. Genom historien har det konkreta uttrycket för samhällsengagemanget växlat. Församlingars motivering till och förutsättningar för sociala insatser har delvis hängt samman med kyrkans förhållande till det omgivande samhället (Brodd 1997). När den tidiga nordiska pentekostalismen växte fram märktes detta hos ledare som T.B. Barratt i Oslo. Ett exempel var hans ambition att bygga ett församlingsbaserat socialt centrum som skulle kombinera församlingssliv och gudstjänster med sociala insatser och hjälpverksamhet (Stäware 2014: 43–44). Den svenska pingströrelsen kom tidigt att få en stark centrering till Stockholm med centrum hos Filadelfiaförsamlingen och dess pastor Lewi Pethrus. Bland Stockholms utsatta var den sociala nöden större än ute i landet vilket ledde till att rörelsens insatser till stor del utgick från behov i huvudstaden. Räddningsmissionen arbetade med missbrukare och deras familjer. Barn från Stockholms ytterområden sändes på sommarvistelse till lantbrukare i andra delar av landet. På detta sätt formades inom Pingströrelsen en självklarhet dels i att arbeta med sociala insatser, dels att detta gjordes tillsammans mellan rörelsens församlingar. Den tidiga Pingströrelsens viktigaste historieskrivare, G. E. Söderlund skrev 1928 att "[d]e flesta större pingstförsamlingar torde i mer eller mindre mån hava ägnat sig åt social hjälpverksamhet. Men även på detta område har det varit Filadelfiaförsamlingen i Stockholm förunnat att gå i spetsen." (Söderblom 1928) I en internationell jämförelse, då främst med Nordamerika, framträder två intressanta aspekter gällande den svenska Pingströrelsens samhällsengagemang. Den första handlar om hur man såg på förhållandet mellan väckelse och socialt hjälparbete. I Amerika hade socialt arbete kommit att förknippas med *social gospel* och tolkades som ett uttryck för liberal kristendom som nedtonade behovet av personlig omvändelse. I Sverige däremot var det väckelseorienterade pietister som var de främsta förespråkarna för kyrkans sociala ansvar och socialt arbete. Väckelse och samhällsengagemang kom därför att vara tätt sammankopplade (Josefsson 2005: 274–290; Christensson 2006). Den andra handlar om att den amerikanska *holinessrörelsen* drev en radikal agenda för social reform, något som inte fick genomslag i Skandinavien. I den svenska Pingströrelsen kom det sociala arbetet att bli individorienterat och inriktat på att lindra nöden (Karlsson 2007: 189–203). Detta perspektiv var det förhärskande fram till mitten av 1900-talet när Lewi Pethrus utmanade Pingströrelsen att i ökande grad engagera sig i samhällsfrågor, först genom att grunda en dagstidning och senare ett politiskt parti. Rörelsens nyvaknade intresse för samhällsstruktur ledde till spänningar mellan olika företrädare och engagemanget handlade snarare om att värna förutsättningarna för ett kristet samhälle än om reformer på socialpolitikens område. (Carlsson 1990; Wenell 2022)

Under senare år har Pingströrelsens teologi genomgått flera positionsförskjutningar som påverkar den teologiska grunden för samhällsengagemanget. Det handlar om synen på frälsningen som mer präglats av en holistisk teologi; synen på eskatologi som i ökande grad kommit att betona skapelsens upprättelse; erfarenheten av Anden som steg för steg gått från exklusivistiskt särmärke till en mer inkluderande hållning samt synen på församlingens gränser och funktion som också präglas av större öppenhet idag. Dessa förändringar har även påverkat motiveringarna till och praktikerna kring Pingströrelsens samhällsengagemang. Det är dessa vi intresserar oss för i denna studie.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING

Syftet med artikeln är att studera svenska pingstvänners syn på sitt samhällsengagemang och diskutera om det kan förstås utifrån begreppet progressiv pentekostalism. För att uppfylla syftet styrs artikeln av frågorna:

- Hur beskriver och motiverar svenska pingstvänners sitt samhällsengagemang?
- Kan svenska pingstförsamlingars samhällsengagemang förstås utifrån det teoretiska perspektivet progressiv pentekostalism, och i så fall hur och på vilket sätt?

Vi kommer i det första avsnittet att beskriva hur vi valt informanter samt i korthet beskriva metoderna för materialinsamlingen. Efter det följer en diskussion av centrala termer som vi använder i artikeln, därefter en beskrivning av det teoretiska ramverket, progressiva pentekostaler. Det teoretiska ramverket har vi också för avsikt att pröva om det är möjligt att använda för att förstå svenska pingstvänners. Det svenska samhället skiljer sig dock på många sätt från andra delar av världen, inte minst det globala syd där det teoretiska begreppet vuxit fram, därför följer ett avsnitt efter det teoretiska ramverket som beskriver kontexten för kristet samhällsengagemang i det svenska samhället. Därefter följer huvuddelen i artikeln där vi först besvarar den första forskningsfrågan om hur svenska pingstvänners beskriver och förstår sitt engagemang, för att sedan pröva resultatet mot det teoretiska ramverket och därmed besvarar därmed den andra frågan.

METOD OCH MATERIAL

För att kunna studera hur nutida svenska pingstvänners beskriver och förstår sitt engagemang i samhället behöver vi göra empiriska studier. I studien har vi samlat in material genom två kompletterande metoder, individuella intervjuer och fokusgruppsintervjuer.¹ De två metoderna för insamling av material har olika syften i studien. De individuella intervjuerna görs med fem ledande pastorer inom den svenska Pingströrelsen.² Valet av de informanterna grundar sig på att de har ett bredare inflytande i Pingströrelsen än bara i ett lokalt sammanhang. Den intervjuemetod vi valt anknyter till Steinar Kvaless och Svend Brinkmanns definition av den halvstrukturerade livsvärldsintervjun, ”en intervju med målet att erhålla beskrivningar av intervjupersonens livsvärld i syfte att tolka innebörden av de beskrivna fenomenen.” (Kvale & Brinkmann 2015: 19)

Den andra delen av materialet erhöles genom åtta fokusgruppsintervjuer i fyra olika församlingar. Urvalet av församlingar var strategiskt där geografisk spridning samt storlek och karaktär på orten utgjorde de centrala kriterierna.³ I varje församling mötte vi en grupp med unga vuxna⁴ och en grupp församlingsledare.⁵ Vi definierar unga vuxna i den här studien som personer mellan 20 och 30 år. Oftast förknippas unga vuxna med singlar eller par utan barn. I

¹ Projektet är etikprövat och godkänt hos svenska etikprövningsnämnden Dnr. 2019-05354.

² Kriterierna för urvalet av dessa var att de skulle vara föreståndare i en lokal pingstförsamling samt medlemmar i gruppen Pingst referens. De kallas i artikeln för ledarna och förkortas i referenser med L.

³ Urvalskriterierna var geografisk spridning samt att församlingar i både större högskoleorter och mindre orter utan högskola skulle ingå. Två av församlingarna finns i högskole-/universitetsstäder och två i mindre städer eller landsbygd. Vidare skulle församlingarna ha någon formulering i sina styrdokument om samhällsengagemang samt att församlingen skulle driva second hand-verksamhet.

⁴ De kallas i artikeln Unga vuxna och förkortas i referenser med UV. För en diskussion av begreppet ”unga vuxna” se exempelvis Ruth Perrin, 2020.

⁵ De kallas i artikeln Församlingsledarna och förkortas i referenser med FL.

denna undersökning fick församlingarna själva välja ut deltagare och det innebar att i vår grupp unga vuxna ingår också personer som har barn och är gifta, men är under 30 år. Materialet ger på så sätt en bred bild av svenska pingstvänners syn på sitt samhällsengagemang. Däremot är materialet inte tillräckligt stort för att göra jämförelser inom eller mellan de undersökta grupperna. Vi kommer dock vid något tillfälle antyda skillnader mellan grupperna där vi bedömer att det är intressant att notera skillnaderna.

Fokusgruppsintervjun skiljer sig från den individuella intervjun genom att den intresserar sig för det samtal som uppstår i gruppen och inte specifikt de enskilda individernas förståelse. I fokusgruppstudier är vi särskilt intresserade av det "semi-privata", det vill säga frågor och åsikter som hör hemma i gränslandet mellan den allmänna uppfattningen och de uppfattningar som kan knytas till särskilda grupper och individer. (Morgan 1997; Wibeck 2010; Wodak och Krzyzanowski 2008). Vår analytiska ingång kan sägas befinna sig i just detta gränsland då vi intresserar oss för relationen mellan en personligt uppfattad religiös tro och en som relaterar till ett trosbaserat engagemang i samhället.

Alla intervjuer genomfördes digitalt våren 2020. Covid-pandemin hindrade oss från att genomföra dem på plats, vilket var avsikten från början. Att intervjuerna genomfördes digitalt begränsade till viss del interaktionen, men vi bedömer inte att det påverkade på ett så negativt sätt att det fick avgörande betydelse för resultatet. Skälen till det är två. Dels var det en bit in i pandemin och de allra flesta av våra informanter hade blivit vana att samtala och mötas i olika grupper via digitala plattformar. Dels var de flesta av grupperna sedan tidigare etablerade grupper, exempelvis församlingsledningar eller bönegrupper. I de andra fallen var informanterna väl bekanta med varandra och det var därför inget som hindrade dem från att, som vi bedömer det, fritt dela sina åsikter. Intervjuerna transkriberades och kodades. Kodningen skedde först genom att centrala begrepp och områden identifierades vid en noggrann närläsning av materialet. Koderna kategoriserades sedan i meningskoncentrat för att kunna genomföra en tematisk innehållsanalys (Kvale & Brinkman 2015). Den analysen resulterade i att vi kunde identifiera fyra områden – hjälpa de svaga, motivationen för engagemanget, upplevelsen av hur samhället ser på pingstvänners samhällsengagemang och till sist de värderingsfriktioner som pingstvännar till viss del upplever. Dessa områden utgör dispositionen för huvuddelen. I analysen av det empiriska materialet kommer vi också löpande att diskutera möjligheten att använda progressiv pentekostalism som teoretiskt perspektiv även på svenska pingstvännar.

TERMINOLOGI

Den här studien analyserar hur svenska pingstvännar förstår sitt samhällsengagemang. Innan detta diskuteras behöver några terminologiska kommentarer göras. Det gäller dels termer som Pingströrelsen, pentekostalism och pingstvännar, dels förhållandet mellan diakoni, socialt engagemang och det begrepp som primärt används i den här artikeln, samhällsengagemang. Materialet i denna artikel hämtas från intervjuer med medlemmar i den svenska Pingströrelsen. När denna samfundsbildning åsyftas används antingen beteckningarna Pingst eller Pingströrelsen, i vissa fall görs bestämningen, den svenska, för att öka tydligheten. Pingströrelsen är del av den världsvida pentekostalismen och inom denna ett uttryck för klassisk pentekostalism (Andersson 2010). När artikeln talar om utövarna kommer samma terminologiska distinktion att göras. Begreppet pingstvän betecknar medlemmar inom Pingströrelsen medan pentekostal används i den bredare betydelsen om medlem eller utövare inom den världsvida pentekostalismen.

Samhällsengagemang relaterar till diakoni och social omsorg men är ett bredare begrepp. Diakoni förstås ofta som ”uppdraget till kyrkan grundad i Kristi kärlek, att genom delaktighet, respekt och ömsesidig solidaritet möta varandra i utsatta livssituationer”.⁶ Ninna Edgardh hänvisar till Svenska kyrkans formulering som talar om ”kyrkans omsorg om medmänniskan och skapelsen”. (Edgardh 2019: 13) Erik Blennberger talar om diakoni som kristna hjälpinsatser för utsatta. Det definieras dels av en kristen tro, dels av hjälpinsatsernas karaktär i förhållande till andra aktörer inom socialt arbete (Blennberger 1999). Sammantaget kan diakoni sägas handla om kyrkans insatser för enskilda människor med särskilt fokus på utsatthet. Skillnaden mellan diakoni och social omsorg utgörs av motiv och aktör, diakonin är alltid teologiskt motiverad och har ofta kyrkan som aktör. När vi i denna studie använder begreppet samhällsengagemang inbegriper det diakonin men går utöver och inkluderar även strukturella frågor. Vi ansluter oss till Martina Prosén som använder begreppet socio-politiskt engagemang i en studie om en holistisk förståelse av pentekostal soteriologi. Hon beskriver det som en teologiskt motiverad förståelse av handlingar som resulterar i teologiskt motiverade praktiker för den kristnes liv i världen. Det inkluderar omsorgen om den utsatte såväl som ansvaret att bidra till inkluderande och befriande strukturer i kyrka och samhälle (Prosén 2017). Det är denna bredare företeelse där såväl individ som arbetet med strukturer inom ramen för en trobaserad aktör som benämns samhällsengagemang.

TEORETISKT RAMVERK

Donald Miller och Tetsuano Yamamori har i sin undersökning om vilka religiösa gemenskaper som har stor påverkan på sitt närområde identifierat en sorts pentekostaler de benämner ”progressiva pentekostaler” (Miller & Yamamori 2007; jfr också Yong 2010; Stone 2021; Stone 2023). De progressiva skiljer sig från tre andra förhållningssätt bland pentekostaler (Miller & Yamamori 2007). Ett förhållningssätt benämner Miller och Yamamori legalistiskt. Det är en traditionell form av pentekotalism som främst fokuserar på den personliga tron där de sociala konsekvenserna blir sekundära. Teologiskt betonas personlig frälsning och eskatologi. Ett annat förhållningssätt benämner de framgångsteologiskt. I denna grupp fokuseras hälsa och rikedom redan här och nu. Ett tredje förhållningssätt beskriver de som kulturellt relevant. Det kommer ofta ur det legalistiska förhållningssättet men har anammat moderna uttryckssätt och problemställningar. De fyra är inte ömsesidigt uteslutande utan kan uppträda parallellt i samma församlingar. Det beskrivs därför som förhållningssätt och ska förstås som ett teoretiskt analytiskt begrepp. Termen progressiv ska inte tolkas politiskt utan snarare som en vilja att förändra sociala och kulturella omständigheter, inte minst för dem som är utsatta (Josefsson & Wenell 2020).

Miller och Yamamori definierar progressiva pentekostaler teologiskt och praktiskt.

[We define] Progressive Pentecostalism [...] as a movement of Christians who claim to be inspired by the Holy Spirit and the life of Jesus and who seeks to holistically address spiritual, physical, and social needs of people in their community. (Miller & Yamamori 2007: 212)

Vad är det då som kännetecknar detta förhållningssätt mer specifikt? De mest särpräglade dragen delar de med andra kristna traditioner som också betonar att frälsningen förväntas få sociala konsekvenser. Miller och Yamamori förklarar att ”they believe their role is to be Christ’s agent in the world, following in the example that he established during his ministry on

⁶ SKRs hemsida, <https://www.skr.org/vart-arbete/diakoni/>

the earth” (Miller & Yamamori 2007: 40). Det skiljer sig från hur den inflytelserike teologen Richard H. Niebuhr beskriver frikyrkliga traditioner. Enligt honom kännetecknas frikyrkliga traditioner av att vara emot kulturen, vilket inte passar som en beskrivning av progressiva pentekostaler (Niebuhr 1951).

Miller och Yamamori har igenkänt flera särdrag hos dem som har ett progressivt förhållningssätt (Miller och Yamamori 2007: 59–62). Det första är att de identifierar och möter sociala behov i sitt närområde. Det andra kännetecknet är att de har en holistisk syn på tron, vilket betyder att de inte delar upp det andliga, sociala och kroppsliga utan ser dem som ömsesidigt beroende av varandra. Engagemanget börjar för det tredje ofta med att en person upplever sig få ett tilltal från Gud som handlar om behov i den lokala kontexten. Behoven tolkas, i kontinuitet med en holistisk förståelse, för det fjärde inte bara som fysiska eller sociala behov utan också som andliga och bör därför också adresseras som sådana. De menar att problemen inte kan förändras på djupet om de inte ses ur ett holistiskt perspektiv, det vill säga att det andliga också inkluderas. Andlig betyder inte nödvändigtvis något övernaturligt utan opererar på flera nivåer. En aspekt handlar exempelvis om hur de utsatta ser på sig själva, alltså vad fattigdom, utsatthet och förtryck gör med självbilden.

Luke Bretherton använder inte begreppet ”progressiva pentekostaler” men beskriver ett liknande samhällsengagemang i pentekostalismen och lägger till en intressant aspekt.

[P]entecostalism resignifies the nature of what is political, envisaging the material as spiritual, the mundane as miraculous, and worship as an act of citizenship. Pentecostalism thereby contests Western rationalists epistemology. (Bretherton 2019: 124)

När pentekostal teologi för in Anden i samhällsengagemanget och förstår det sociala och kroppsliga som något andligt utmanar de, enligt Bretherton, en förståelse av tillvaron som reducerar den mänskliga existensen till något enbart materialistiskt och rationalistiskt. Det är också vad Miller och Yamamori beskriver som ett holistiskt samhällsengagemang utifrån sin empiriska undersökning av pentekostala grupper (Wenell 2022).

Miller och Yamamoris studie är primärt fokuserad på pentekostaler i globala syd. Selina Stone har använt begreppet progressiva pentekostaler i brittisk kontext (Stone 2021). Hon har framför allt studerat svarta migrantkyrkor i Storbritannien. I vår studie är det inte migrantkyrkor som utgör materialet utan pingstförsamlingar som länge varit del av den svenska Pingströrelsen. Vi vill utöver att studera hur dessa förstår samhällsengagemanget, pröva möjligheten att använda begreppet progressiv pentekostalism på dessa sammanhang för att fördjupa den teologiska förståelsen av samhällsengagemanget samt att bidra till en teoretisk utveckling av begreppet progressiv pentekostalism.

STATEN OCH DET SVENSKA CIVILSAMHÄLLET

Varje kyrkas samhällsengagemang sker i en specifik samhällskontext. Det svenska samhället kännetecknas av en stor stat och att medborgare generellt har en hög tillit till statlig makttutövning. Trots den starka staten finns ett väl utvecklat civilsamhälle. Med civilsamhälle avses här den sektor i samhället som varken är familj, näringsliv eller myndigheter (Wijkström 2012). I Sverige utgörs den sektorn i hög utsträckning av ideella föreningar till vilka frikyrkliga församlingar oftast räknas.⁷ Det finns alltså ingen motsättning mellan en stark stat och ett blomstrande civilsamhälle.

⁷ Ett fåtal församlingar är registrerade som del av trossamfund.

Filip Wijkström har föreslagit att organisationer i det svenska civilsamhället ska förstås som ett slags hybrider – ”hälften rörelse, hälften stat” (Wijkström 2012: 104). De kommer ur den starka folkrörelsetraditionen som präglat Sverige där civilsamhället har inordnats i statens vilja att forma gemensamma värderingar (Wijkström 2012: 97–98). Ett historiskt exempel var när det så kallade fritidsbidraget infördes i början av 1950-talet. I samhället fanns en utbredd oro över det moraliska tillståndet bland ungdomar. Staten beslutade därför att kanalisera bidrag genom svenska föreningar för att motverka vad som uppfattades vara ett moraliskt förfall bland ungdomen. Men bidraget syftade inte till att stärka föreningarna utan att forma individer moraliskt med hjälp av föreningar som instrument (Wenell 2015: 73–82). Det här sättet att använda föreningar för individers skull kan förstås som ett exempel på vad historikern Lars Trägårdh kallat ”statsindividualism” (Trägårdh 2010). Trägårdhs poäng är att individen relaterar primärt till staten men genom civilsamhället. Föreningar, och därmed församlingar, används av på så sätt av staten för att understödja och forma de ideal som de anser önskvärda (Wenell 2024). I en sådan konstruktion förväntar sig staten ofta att det specifika trosinnehållet läggs åt sidan. Det är församlingen i egenskap av förening som är intressant för staten inte det föreningarna samlas omkring (Wenell 2015:86–92). Syftet med den här konstruktionen från statens sida har varit, förutom att säkra individers rättigheter, att använda civilsamhället för den sociala sammanhållningen, ofta med hänvisning till svenska värderingar (Lundgren 2021). Ur ett teologiskt perspektiv kan det uppfattas som problematiskt om värderingar, normer och antaganden inte hämtas ur det specifika trosinnehållet. Att trons innehåll läggs åt sidan behöver inte vara ett svar på en explicit förväntan från staten utan kan också ske indirekt genom att trobaserade organisationer anpassar sitt sätt att utföra sina uppdrag efter andra normer och regler (Wuthnow 2004; 148; Wenell & Andersson 2022).

PINGSTVÄNNERS SAMHÄLLENGAGEMANG

Det här avsnittet kommer besvara den första forskningsfrågan om hur pingstvännerna beskriver och motiverar sitt samhällsengagemang. Det kommer göras i två huvudavsnitt. Det första avsnittet behandlar hur de ser på dem som är i behov av hjälp och vad som motiverar dem till engagemanget. Det andra avsnittet behandlar hur de uppfattar att deras engagemang tas emot av aktörer utanför församlingen.

Hjälpa de svaga

Miller och Yamamori beskriver, som ovan konstaterats, fyra olika förhållningssätt bland pentekostaler, varav progressiva pentekostaler är ett av dem. De pingstvännerna som är del av den här studien ser inte tron bara som en fråga om individuell frälsning utan ser även samhällsengagemanget som en del av tron. Det är något som kännetecknar de progressiva pentekostalerna. Informanterna i studien beskriver dem de arbetar med för ”behövande” (UV 22 april) eller ”de svaga” (FL 12 april). Det kan handla om att de i ett ögonblick ser en person med ett akut behov – ”en muslim i snödrivan” (FL 22 april). I ögonblicket sker något avgörande. De ser en människa i nöd som kallar på dem att handla. Det är visserligen en människa med annan tro, men det handlar framför allt om en individ som har behov av hjälp. För pingstvännen som ser och agerar betraktas det som en naturlig konsekvens av tron. Engagemanget ska alltså inte först och främst ses som en strategi för att få människor att komma till tro utan motiveras snarare av behovet hos individen.

I en av grupperna med unga vuxna uttrycks en liknande tanke. Gud har skapat alla människor, också dem som andra ser ner på, och det motiverar dem att agera. De ser

människorna som Guds skapelser och det får dem att agera vilket i sin tur ibland leder till en djupare relation också på ett mänskligt plan.

De här som de själva kunde beskriva som skrotet som ingen annan vill ha, men man ser ändå de fina bitarna som Gud har lagt in, alltså som Gud har lagt i dem. Och se personerna, och får möta personerna, och se hur mycket det betyder för dem. Och det här liksom, att man kan få något, ja, man kom nära dem på ett sätt som var väldigt fint. (UV 22 april)

En av församlingsledningarna använder begreppet att komma underifrån för att beskriva hur de arbetar och motivet hämtas från hur Jesus gjorde (FL 12 april). Begreppet används bara i den gruppen men idén om att hjälpa dem som samhället inte längre tar hand om förekommer genomgående hos församlingarna (FL 13 april; FL 14 april; FL 22 april). Den grundläggande tankefiguren är att de inte kommer som myndighetspersoner utan som en människa till en annan människa. Det handlar exempelvis om migranter, EU-migranter, missbrukare eller andra människor som hamnat vid sidan av välfärden. Det är den enskilda människans behov som får pingstvännerna att agera. Att hjälpa den svage bär prägelse av tillfällighet. Det uppstår något i mötet med en specifik situation eller person. Insatsen riktar sig mot personer med konkreta och oftast akuta behov. Engagemanget för den svage handlar inte om att förändra samhällsliga strukturer.

De ser ingen motsättning i det arbete som myndigheter, kommun eller stat utför och deras eget engagemang. Tvärtom uttrycker flera att de har en väl fungerande relation till de offentliga instanserna (FL 12 april; FL 13 april; FL 14 april; FL 22 april). Det handlar snarare om att de fyller i de luckor som myndigheterna inte mår med. Det sättet att arbeta passar väl in i den sorts kristen tro de uttrycker sig vilja leva. Tron handlar för dem om ”praktisk andlighet” (FL 14 april; L2). Det betyder, om än inte entydigt, att för de här pingstvännernas hänger förkunnelsen av omvändelse till Jesus och engagemanget för de utsatta människorna ihop. Tron ses inte främst som en uppsättning läror eller idéer utan förväntas visa sig i det vardagliga livet. Läror är visserligen inte oviktiga men det är först när tron omsätts i praktisk handling som den upplevs vara på riktigt. Även om bilden inte är entydig, vilket vi kommer beskriva nedan, så är det ett kännetecknande drag.

Flera informanter beskriver den sociala insatsen som en kärlekshandling, ett mål i sig själv. Det handlar inte om att människor ska skärpa till sig. ”Inte uppfostra dem in i himmelriket utan älska dem in i himmelriket.” (L1; jfr också FL 12 april). Samhällsengagemanget uppstår i ett möte som sker i kärlek som en följd av en persons tro snarare än som ett påbud.

Det finns ett egenvärde i den sociala insatsen. Det vill säga, vi gör inte en insats för att om möjligt folk ska bli frälsta. De två står inte emot varandra, men de konkurrerar inte med varandra. Det finns inte någon spänning till varandra, utan lever i någon slags symbios, men vi gör någonting gott för människor för det godas egen skull, och samtidigt så fort människor frågar så berättar vi ju om vår tro, därför att det också är något gott. (L3)

Den sociala insatsen ses som ett mål i sig själv, men utesluter inte berättelsen om Jesus.

Ett kännetecknande drag för den progressiva pentekostalismen enligt Miller och Yamamori är den holistiska tron, det vill säga att det andliga, fysiska och sociala är delar av samma helhet. Det är en framför allt en pneumatologiskt motiverad andlighet. Den holistiska andligheten är något som informanterna i vår studie också ger uttryck för, men inte på samma sätt som i Miller och Yamamoris undersökning. I vår undersökning kommer det till uttryck genom att frälsning och praktiska handlingar hänger samma i begreppet ”praktisk andlighet” och är mer kristologiskt och soteriologiskt motiverad. Det som skiljer ”praktisk andlighet” från

det som kännetecknar den progressiva pentekostalismen, såsom Miller och Yamamori beskrivit den, är att Anden som motivation inte är framträdande på samma sätt i vår studie av svenska pingstvännar som i den internationella studien.

Motivation för engagemang

I den progressiva pentekostalismen är den främsta motivationen att de ser nöden vilket resulterar i vad de beskriver som ett tilltal från Gud genom Anden. Bland svenska pingstvännar hänvisar de mer till andra faktorer även om de också motiverar samhällsengagemanget med att Gud talar till dem. I materialet är det framför allt tre motiverande faktorer som informanterna återkommer till. Det handlar för det första om praktiskt andlighet och meningsfullhet. För det andra att man vill göra skillnad för de svaga. Till sist beskriver flera motivationen med ett inre tilltal, eldsjälur som går före och att Jesus har uppmanat dem att handla vilket följande avsnitt kommer beskriva.

Praktisk andlighet och meningsfullhet

Den första motivationen för samhällsengagemanget är att det ger dem som utför arbetet en känsla av mening. Det kan förstås som ett uttryck för ett slags självrealisering, andra människors utsatthet blir ett medel att ge det egna livet mening. Det är en möjlig tolkning. När vi frågade medgav de att det finns en sådan aspekt, samtidigt invände en av ledarna att det i sig inte är något problem eftersom det ändå betyder något för den som får hjälp (L3). Informanten såg det snarare som en aspekt av den relationalitet som Gud lagt ner i skapelsen.

En annan möjlig tolkning är att det är ett uttryck för den praktiska andligheten som ovan beskrivits. Flera av informanterna menar att det har funnits en överfokusering på vad de benämner som ”andliga uppgifter” och samhällsengagemanget har givit en annan möjlighet att uttrycka tron (FL14 april; L1; L2; L3; L4). Med andliga uppgifter syftar de på predikan, vittnesbörd, sång och musik. En av ledarna i studien menar att den svenska Pingströrelsen på nytt har upptäckt betydelse av diakonin (L5), och det tolkas som något positivt inte bara för att de får vara till nytta utan också för att tron uppfattas bli mer holistisk. Det ger alltså inte bara existentiell mening utan tron blir mer verklig. Engagemanget för ”de svaga” svarar alltså mot återupptäckten av en praktisk andlighet. Skillnaden mellan det andliga och praktiska blir inte längre lika framträdande som de uppfattar att de var tidigare. Det andliga förknippades tidigare med vissa specifika uppdrag i församlingen men har nu utvidgats också till samhällsengagemanget. Personer som attraheras av praktiska uppgifter blir bekräftade genom att deras engagemang för de svaga ses som en del av den praktiska andligheten. En grupp som funnit mening i den praktiska andligheten är pensionärer med krafter kvar. De ges möjlighet att gestalta tron på fler sätt och ofta som en fortsättning av det yrke de tidigare utövade. Deras liv får fortsatt mening genom att vara till nytta vilket förstärks genom och motiveras av den praktiska andligheten.

Det som talar för att samhällsengagemanget ska tolkas som en del av den praktiska andligheten är betydelsen av second hand-butiker och LP-verksamhet i de församlingar vi intervjuat (FL 12 april; FL 13 april; FL 22 april; UV 13 april; L1; L4; L5).⁸ Det gäller inte minst de mindre sammanhangen. Second hand och LP-verksamheten kan tolkas som institutionella ramar där meningsfullhet skapas och som samtidigt blir till nytta eftersom de bidrar till att

⁸ Många pingstförsamlingar i Sverige bedriver Second Hand-butiker där människor kan lämna in begagnade saker som säljs vidare. LP-verksamheten har en lång tradition och hette tidigare LP-stiftelsen. De arbetar med rehabilitering och vård av missbrukare.

hjälpa de svaga. Många second hand-butiker inom Pingströrelsen har styrt om sin verksamhet så att de inte bara bidrar med pengar till arbetet i andra länder utan numera också bidrar till behövande i det egna närområdet. Det handlar inte heller längre bara om att generera hög vinst utan också om verksamheten i sig självt. Verksamheten blir på så sätt både ett medel och ett mål i sig själv när den fungerar som en del i att hjälpa människor som länge stått utanför arbetsmarknaden. I butikerna får de lära sig att sköta ett jobb och få en första eller en ny referens på sitt CV vilket i sin tur kan leda till jobb. Den här hjälpen, av strukturell art, tolkas dock inte som ett arbete med att förändra destruktiva strukturer i samhället utan som att hjälpa enskilda behövande individer. Det förstärker intrycket av att det är individens behov som motiverar till engagemanget, inte förändringen av strukturer.

Generellt sett var det liten skillnad mellan unga vuxna å ena sidan och församlingsledarna och ledarna å andra. Men en av unga vuxna-grupperna gav uttryck för att de hellre ville fokusera på "gatuevangelisation" än samhällsengagemang (UV 13 april). Motiveringen var att människorna i deras stad har det bra och inte tillhör "de svaga". De tenderade därför att se det diakonala arbetet som en hjälpverksamhet som visserligen är bra men inte andlig på ett motsvarande sätt som gatuevangelisationen. Den teologi som de här unga vuxna-grupperna uttrycker går att förstå som ett slags uttryck för det Miller och Yamamori kallar "legalistiska pingstvännar" som främst är intresserade av omvändelse.

Den praktiska andlighet som de flesta pingstvännarna i den här studien ger uttryck för följer dock inte omvändelseförkunnelsen. De ser inte någon motsättning mellan den och omsorgen om de svaga. De uppfattar inte heller goda gärningar som ett extra tillägg efter en omvändelse eller något som görs för att förtjäna Guds nåd utan som ett uttryck för praktisk andlighet. För pingstvännarna i den här studien ska därför inte samhällsengagemanget tolkas som ett sätt att förtjäna Guds nåd utan snarare som att med praktiska handlingar förkunna evangeliet så att en medmänniska ska kunna bli upprättad och få ett helt liv (UV 22 april; FL 22 april; L1; UV 13 april). Vi föreslår därför att relationen mellan gärningar och tro bör förstås som ett uttryck för diskursen praktisk andlighet. I den diskursen bör goda gärningarna betraktas som en del av nådens ordning där Gud gör det möjligt att hjälpa de svaga, inte som ett sätt att förtjäna rättfärdiggörelsen.

Gud öppnar möjligheter för att göra goda gärningar, inte för att vi ska känna oss i första hand, som goda människor, utan därför att vi tror att Gud har en större kallelse än enbart – vi hoppas ju människor ska bli frälsta, att trovärdigheten i evangelium ska öka, och så vidare, men själva kärnan i evangeliet är att visa vem Gud är genom att vi visualiserar det (FL 13 april).

Gärningar och tro hålls alltså ihop. Tro är inte bara den motiverande faktorn för de troende utan också den kraft som möjliggör att människor förändras. Några hänvisar till att ett möte med Jesus kan få människor ur utsatthet eller missbruk (L1; L3). De troende kallas till en ny nådens ordning som innebär att handla på andra sätt.

Det här kan också förstås som holistisk andlighet som präglar den progressiva pentekostalismen, men på ett delvis annorlunda sätt. För att människor ska bli förvandlade och bryta med exempelvis missbruk uppfattar man inte att det räcker med sociala insatser eftersom missbruket också har en andlig sida. Men det andliga handlar inte om en övernaturlig verklighet utan snarare om att de svaga behöver ett möte med Jesus, de behöver bli frälsta, inte bryta med andliga makter. Genom att hålla ihop det andliga med det materiella, nåd med gärningar inom ramen för en praktisk andlighet får pingstvännarna en känsla av mening i och genom sitt samhällsengagemang.

Göra skillnad för de svaga

Den andra motivationen är att göra skillnad för de svaga. Den här motiverande faktorn ger en indikation om att det hos församlingsledarna har skett en viss förskjutning från när de var unga. Informanterna uttrycker som ovan visats en teologi där gärningar och tro hålls ihop, men hos en del av församlingsledarna framträder en viss tveksamhet eller osäkerhet inför hur omvändelse ska kunna förkunnas i det offentliga (FL 14 april). Det vill gärna förkunna evangeliet men till skillnad från i sin ungdom är det enklare att göra det nu genom att hjälpa de svaga än omvändelseförkunnelse. Det meningsfulla sättet att gestalta evangeliet visar sig för vissa församlingsledare genom samhällsengagemanget medan de har svårt att föreställa sig hur den offentliga förkunnelsen av frälsning skulle kunna ta sig uttryck. Evangelisationen på gator och torg är något de uppfattar hör ungdomstiden till.

Men hur ska skillnaden förstås mellan dels den unga vuxna gruppen och de övriga grupperna, dels mellan församlingsledarna i deras ungdom och nu som medelålders? Ett sätt att tolka församlingsledarnas tveksamhet inför den offentliga proklamationen av evangeliet är att förstå den mot bakgrund av pingströrelsens klassresa. Den tidiga svenska pingströrelsen utgjordes, vid en jämförelse med Missionförbundet och Baptistsamfundet, till stor del av personer i arbetarklassen (Josefsson 2005: 395–399; Thörn 2014: 69–70). Närheten till de svaga var därmed närmare bland pingstvännar än bland frikyrkliga från de två nämnda samfundet. Demografin har förändrats i den svenska Pingströrelsen, inte minst i ledarskapet. Informanterna i de fyra ledargrupperna utgjordes av en hög andel välutbildade och personer i olika former av chefspositioner. En del uttrycker att det kan upplevas som en viss distans i förhållande till de personer som församlingarnas samhällsengagemang riktar sig mot. I någon grupp beskrevs det som att det finns en barriär mellan församlingens medlemmar och dem som var i behov av hjälp. De menade att det var svårt att bli nära vänner (FL 14 april). Det var dock inte en allmänt utbredd uppfattning. Andra menade tvärtom att det uppstår nära vänskaper också mellan dem som hjälper och de hjälpta (FL 12 april). Av vissa uppfattas det som att de egna medelklassvännarna har allt och att det därför är svårt att se hur tron skulle kunna nå in i deras redan invanda livsmönster. De uppfattar därför att deras vänner i liknande livssituation ser på den kristna tron som något gammalt och förlegat. Vännarna i medelklassen tycks snarast uppfatta den kristna tron som något främmande och tämligen ointressant. De frågar sig därför var den kristna tron får plats i den livsstilen och därför svårt att se hur omvändelseförkunnelse får plats.

De beskriver alltså en konflikt mellan församlingens uttryckssätt och medelklasskultur. En av de nationella ledarna beskriver den här skillnaden genom att berätta om förväntningar. Det handlade i det här fallet om en person från medelklassen och en migrant i behov av hjälp (L2). Migranten förklarade att pingstförsamlingen varit den enda platsen i det svenska samhället som vederbörande blivit accepterad som människa. Under samma tidsperiod sökte en annan person från medelklassen upp ledaren och förklarade att församlingens uttryckssätt och stil hade blivit för trång och smal. Vederbörande ville därför inte längre associeras med det. I samma kyrkliga miljö upplevde sig alltså en migrant inkluderad och sedd medan en person från medelklassen inte fick sina behov tillgodosedda.

Personliga tilltal som motiverande

Den tredje motiverande faktorn är personliga tilltal. En ledare förklarar det med det engelska ordet "compassion" (L3). Vederbörande tolkar det som att något andligt väcks i en människa vilket leder till handling. Andra grupper använder ord som nöd, att älska, kallelse, Guds tilltal (UV 22 april; FL 22 april; L1). Känslan som uppstår när Gud talar tar sig ofta kroppsliga uttryck. En del uttrycker det i termer av en känsla i magen. De hänvisar till Guds ledning (L3)

men använder inte begrepp som kan härledas till Anden. Samhällsengagemanget motiveras snarare av Jesus uppmaning att gå till svaga och behövande (FL 13 april). Informanterna menar också att Jesus är den som också möjliggör förändring. Jesus kan med andra ord både ses som medel och mål (UV 22 april; FL 22 april; L1, L3, L5). Om de svaga får ett möte med Jesus kommer det att leda till en förändring. En församlingsledning resonerar om att ”pingstkarismatiken”, i betydelsen att bli känslomässigt berörd, leder till handling, men den tenderar att vara flyktig eftersom känslorna styr (FL 14 april).

Miller och Yamamori beskriver hur Anden är motivationen för de progressiva pentekostalerna. Genom Andens kraft kan de vara Jesus händer och fötter för de svaga. I deras undersökning hänvisar informanterna till Andens tilltal och motivation som primär. De svenska pingstvännerna anknyter inte till Anden utan till Jesus. Det är inte pneumatologin som är i förgrunden utan snarare kristologin och soteriologin. De svenska pingstvännernas motivation kan därmed förstås inom ramen för den praktiska andligheten som en del av soteriologin. Ulrik Josefsson visar i sin studie av den tidiga Pingströrelsen att frälsningen uppfattades som en erfarenhet med Jesus som både handlade om relationen till Gud men också som en förutsättning för tjänsten för andra (Josefsson 2005). Anden kom in som en andra erfarenhet och gav kraft i kampen mot synden men också i tjänsten och vittnesbördet. Informanterna i den här undersökningen motiverar sitt engagemang utifrån den praktiska andligheten och Jesus uppmaningar, men hänvisar inte till Anden i relation till samhällsengagemanget på det sätt som Miller och Yamamori konstaterar i sin undersökning.

PINGSTVÄNNERNA OCH SAMHÄLLET

Pingstförsamlingarna som figurerar i den här undersökningen strävar efter att odla en kultur där de svaga känner sig hemma. De församlingsledare vi intervjuat tillhör de allra flesta medelklassen och de beskriver en friktion som handlar om skillnaden mellan de värderingar de möter i relation till sina liv i medelklassen och de som församlingen upprätthåller som kristen gemenskap. Det visar sig exempelvis i när informanterna i församlingsledningarna ombeds att beskriva hur de uppfattar att människor utanför församlingen ser på dem. Å ena sidan uppfattar de att myndigheter och politiker har stort förtroende för dem som församling. Å andra sidan beskriver de andras syn på kristen tro som något förlegat och som hör till historien. De uppfattar att myndigheter vill ha deras praktiska engagemang men inte värderingarna det grundar sig på. Vi kan, som ovan beskrivits, inte göra djupare analyser om skillnader mellan grupperna men kan skönja vissa skillnader mellan hur de unga vuxna, församlingsledningarna och de nationella ledarna uppfattar den här friktionen.

I den första delen av det här avsnittet beskriver och analyserar vi hur de upplever att myndigheter frågar efter deras engagemang i samhället och hur det tar sig uttryck. I den andra delen hur pingstvännerna upplever en friktion i mötet mellan pingstförsamlingens värderingar och det omgivande samhället.

Samhället efterfrågar pingstvännernas engagemang

När det gäller det praktiska samhällsengagemanget beskriver alla församlingar att de är efterfrågade av myndigheterna. De fyller en funktion i den svenska välfärdsstaten som utförare av sociala uppgifter. I den funktionen är de efterfrågade av myndigheterna eftersom det finns en tillit till att pingstförsamlingar snabbt kan etablera varaktiga sociala projekt (FL 14 april). En av de nationella ledarna beskriver hur två kommunala partier som på ytan borde vara skeptiska till pingstförsamlingens värderingar, Feministiskt Initiativ och Vänsterpartiet,

efterfrågar deras tjänster med just den motiveringen (L3). Andra berättar att de har goda relationer till såväl politiker som tjänstemän (L1; L2; L4; L5; FL 12 april).

Skälet till att pingstförsamlingarna efterfrågas kan till dels förklaras med att de snabbt kunde ställa om i samband med migrantvägen 2015, dels på grund av de långa engagemangen de har i second hand-butiker och LP-verksamheten. I de senare samarbetar de på många olika sätt med myndigheter och andra organisationer genom att skapa relationer och mötesplatser där personer som stått långt från arbetsmarknaden kan få träning i att sköta ett jobb. De här verksamheterna blir nav runt vilket andra hjälpverksamheter snurrar, åtminstone i de mindre församlingarna.

Men det finns också samhällsengagemang i mindre format som inte är institutionella, men väl utgår från församlingen som gemenskap. Ett exempel är att i en av församlingarna har den årliga julmatkassen blivit en veckokasse (FL 13 april). I kyrkan finns ett kylskåp dit människor kan komma med de varor som behövs och fylla på. Medlemmarna får genom annonser i sociala medier reda på vilka matvaror som behövs. Enligt ledningen fylls det alltid på så att de kan dela ut ett stort antal matkassar vid varje tillfälle. Det här är ett exempel på ett drag som gäller alla församlingar i undersökningen, de uppträder med ett slags korporativ identitet. Engagemanget sker genom att de som gemenskap agerar och sluter sig samman kring initiativ. Eldsjälar går i bräsch och får med sig andra.

Lars Trägårdh och Filip Wijkström beskriver i sina studier, som ovan visats, hur föreningar i civilsamhället används av de svenska myndigheterna – inte på grund av sin ideologi utan för de tjänster de utför i egenskap av att vara föreningar. Myndigheterna efterfrågar de insatser som görs av pingstförsamlingarna. De vill ha insatserna och engagemanget samtidigt som församlingsledarna upplever att deras värderingar är ifrågasatta. Ur pingstförsamlingarnas perspektiv blir det paradoxalt nog så att den tro som motiverar engagemanget behöver läggas åt sidan eller tonas ned. En möjlig följd skulle kunna vara att pingstförsamlingarna omförhandlar teologin för att de vill vara till nytta. Den praktiska andligheten förefaller ligga djupt rotad hos de flesta av informanterna, men om trons innehåll inte får spela den roll som behövs finns risken att samhällsengagemanget urholkas. Nästa avsnitt kommer analysera den skillnaden och friktionen mellan det samhället efterfrågar och de värderingar som pingstförsamlingarna står för.

Värderingsfriktioner

Den progressiva pentekostalismen uppfattar de sociala problemen som andliga, det vill säga den motiveras pneumatologiskt. De behov som existerar i samhället ses som ett uttryck för en andlig kamp och går därför inte att lösa enbart med hjälp av det materiella. De kräver också ett andligt svar. Här skiljer sig de svenska informanterna i den här studien ut sig. De beskriver i vårt material inte kampen som andlig utan snarare som ideologisk.

Ett värderingsproblem i det svenska samhället är, enligt en av de nationella ledarna, hur ”tolerans” har kommit att förstås (L3). Problemet är inte toleransen i sig utan att den förvandlar människor till medborgare snarare än att ses varandra som medmänniskor. Toleranstanken har enligt informanten kommit att innebära att människans privata sfär ska hållas fri från andra människor som kan störa. Ledaren kontrasterar det mot en kristen kärlekstanke där främlingen ska omfamnas och visas gästfrihet. Ledaren ställer alltså två sätt se på tolerans mot varandra, å ena sidan den svenska toleranstanken och å andra den kristna. Enligt ledaren är den svenska toleranstanken ”i grundläggande konflikt med evangeliska värden” (L3).

En annan av ledarna beskriver en liknande skillnad mellan den kristna tron och svenska värden men beskriver det som ”toleransfundamentalism” (L5). Poängen påminner om hur ledaren ovan beskrev idéerna men den här ledaren relaterar till frihetsbegreppet. Den frihet

som samhället propagerar för är en frihet där individens egna behov sätts i centrum utan att det medför något ansvar för den andre. Tydligast menar ledaren att det framträder i sexualitetsfrågorna. "...om man nu tar samlevnadsfrågorna, det är ju att då är liksom inget fel, utan allting är rätt, bara det inte ... bara du inte ... någon liksom skadar dig" (L5). Individens betraktas som fri från beroenden av andra människor och det tolkas av ledaren som i konflikt med den kristna trons värden, "på de områdena ser vi också hur kristen tro, kristna värderingar, inte längre är allmänt accepterade" (L5).

Båda ledarna identifierar områden där den kristna tron inte harmonierar med de värderingar som de menar råder generellt i det svenska samhället. Lars Trägårdh och Henrik Berggren har som ovan refererats benämnt att ett grundläggande drag i den svenska världsbilden är individuell autonomi understödd av svensk statsindividualism. Logiken bakom är att autonoma individer fritt interagerar med varandra. (Berggren & Trägårdh 2006; Trägårdh 2010) Oberoende värderas högt och varje individ är bara ansvarig för det egna livet. Det innebär dock inte, som ibland antas, att tilliten är lägre i Sverige, snarare tvärtom. Sverige visar fortfarande förhållandevis hög grad av tillit, vilken i Sverige har förutsatt en stark stat. Velfärdsstaten är konstruerad så att staten främst relaterar till individer, men som ovan visats är civilsamhället viktig i den konstruktionen. Om Trägårdh och Berggrens beskrivning är korrekt betyder det att den utformning velfärdsstaten har fått i Sverige tenderar att komma i konflikt med kristna värderingar, i alla fall om de förstås som pingstledarna ovan. Människor blir medborgare snarare än medmänniskor.

De båda nationella ledarna ser alltså främst en ideologisk konflikt mellan den svenska velfärdsstaten å ena sidan och evangeliska värden å andra, som visserligen tar sig konkreta uttryck, men ger i intervjuerna inte några exempel på konsekvenser i deras egna liv. Det skiljer sig från hur grupperna med församlingsledare förklarar spänningen mellan den kristna tron och samhällets värderingar. Här kan det snarast tolkas som värderingsfriktioner som kommer till uttryck i relationen mellan den enskildes medelklassliv och de värderingar som församlingen förväntas upprätthålla. Församlingsledarna upplever att konflikten också gör sig påmind i deras personliga liv (FL 12 april). För en del visar sig spänningen i att de har svårt att se hur de ska kunna bli vänner med de svaga som de stöttar (FL 14 april) medan andra församlingsledare upplever att det är lättare att bli vänner med dem än med personer i den medelklass de själva tillhör (FL 12 april). Skillnaden mellan församlingens livets medelklasskaraktär och den praktiska andligheten visar sig också i det ovan beskrivna exemplet om skillnaden mellan hur personen från medelklassen upplevde att församlingens liv blivit för trångt och migrantkvinnan som beskrev pingstförsamlingen som den enda platsen i det svenska samhället som hon hade blivit behandlad med respekt (L2).

Det värderingsglapp som de beskriver mellan samhällets och församlingens värderingar gör att de upplever en förtroendeklyfta som behöver överbryggas.

Så vi har ju ändå försökt på något sätt att ... och serverat bullar och fika och korv och alla barnaktiviteter vi har i [plats i staden], det är ju inte för att vi tycker att vi har massa med tid över, utan det är ju ett engagemang för att sprida sin tro och vara människofiskare och samtidigt en ... skapa en tillit till oss. Visa att vi inte bara klättrar på väggarna. Nej, ni fattar, ja. (FL 14 april)

Bygga förtroende handlar dels om att skapa en tillit, dels att vara till för "de svaga" som vet att "i pingstkyrkan hjälper man folk" (L5, jfr L1). I relation till de svaga har det byggts upp en etablerad relation. Församlingsledarna uppfattar att församlingens uppdrag framför är till för dem som inte får ihop livet (FL 12 april). Men i vardagen behöver församlingsledarna navigera mellan sina vänners medelklassvärderingar som upplevs krocka med den tro som pingstförsamlingen bekänner. De antar vidare att vännerna uppfattar pingstförsamlingens värderingar

som förlegade och att de bryter med de värden samhället efterfrågar, men ger det ingen ideologisk tolkning som ledarna ovan. Följden är att det bland föresamlingsledarna finns en viss förlägenhet över hur de tidigare i sina liv kunde stå på torget och vittna. De menar att skillnaden är för stor mellan de värderingar som uttrycks i samhället och dem som församlingen upprätthåller. Det behöver förhålla sig till värderingar som ofta står i kontrast till varandra eftersom de relaterar till olika diskurser. De uppfattar mot den bakgrunden att den sortens evangelisation de i sin ungdom var involverade inte längre fungerar. Samhällsengagemanget för de svaga blir därför ett nytt sätt att vara involverade i samhället som skapar förtroende både hos de svaga och hos myndigheter.

De unga vuxna beskriver precis som församlingsledningarna också en slags spänning men på annat sätt. De upplever det svårt att nå en etablerad medelklass som har det bra.⁹ För den grupp som till störst del består av unga vuxna i det äldre segmentet är det vardagens bestyr som tar överhanden (UV 12 april). För den som består av studenter (UV 14 april) och personer i början av 20-års åldern (UV 13 april) är distansen till det sociala arbetet större. De uppfattar de teologiska motiveringarna svåra att ta till sig även om det finns en stolthet över det arbete som utförs. Det var alltså inte teologin som motiverade dem utan snarare det praktiska arbetet som utfördes och associerades med församlingen. I den grupp som främst består av barnfamiljer finns en större vilja att visa vad Pingstförsamlingen är för något genom att integrera tron i familjelivet. Det kan exempelvis handla om att som församling vara på en lekplats och inbjuda andra att delta (FL 12 april). Den lite yngre gruppen önskar mer närvaro på torgen med ett tydligt vittnesbörd för att berätta om Jesus (UV 14 april).

Vi kan, som ovan konstaterats, inte dra några säkra slutsatser om skillnader mellan olika grupper i församlingar, men bland de informanter som vi intervjuat kan vi se en viss antydning till skillnader. En första kommer till uttryck mellan de nationella ledarna och församlingsledarna. De nationella ledarna beskriver värderingsskillnaderna som en ideologisk friktion. Församlingsledarna beskriver inte saken på samma sätt men har ändå upplevelsen av friktionen. Kan det förklaras med att församlingsledarna i sitt yrkesliv är en del av kulturer som upprätthåller andra värderingssystem än den kristna tron? På jobbet lever de enligt vissa värden, som enligt de nationella ledarna krockar med kristen tro, medan de i kyrkan möter en kristen världsbild. Församlingsledarna behöver hela tiden navigera mellan dessa system vilket gör att en del av dem ger uttryck för en förlägenhet över hur de tidigare evangeliserade.

DISKUSSION

Syftet med den här artikeln är att studera svenska pingstvänners syn på sitt samhällsengagemang och hur detta motiveras samt om det kan förstås utifrån begreppet progressiv pentekostalism. Det kan konstateras att det i de församlingar och bland de nationella ledarna vi har intervjuat finns ett samhällsengagemang som i viss utsträckning går att beskriva som progressiv pentekostalism i Miller och Yamamoris förståelse, men inte förbehållslöst. Precis som i Millers och Yamamoris beskrivning av progressiv pentekostalism kännetecknas informanterna i föreliggande studie av ett engagemang för sitt närområde. Det vill säga det är de konkreta behoven på orten som är i fokus, inte de strukturella frågorna av politisk karaktär. De identifierar behov som finns och börjar arbeta med dem. Det är precis som hos Miller och Yamamori ofta med utgångspunkt i en känsla av kallelse och tilltal. Det är dock inte pneumatologiskt motiverat utan kristologiskt och soteriologiskt inom ramen för en praktisk andlighet.

⁹ Det gäller inte UV 22 april som visar en större samsyn med församlingsledning.

Det är holistiskt men i en annan betydelse än i den progressiva pentekostalismen. Det är förvånansvärt lite referenser till Anden i intervjumaterialet med svenska pingstväänner.

Den sorts holistisk teologi som kännetecknar de svenska pingstväännerna kommer till uttryck i och genom den praktiska andligheten genom att hålla ihop det andliga och materiella i kristologin, snarare än betoningen av en andlig dimension i tillvaron (Josefsson, 2019). I pingströrelsens historia har betoningen legat på praktisk andlighet och i förlängningen ett försvar för ett kristet samhälle men de upplever nu en större värderingsfriktion mellan samhällets och kristna värderingar. Det visar sig alltså att praktisk andlighet fortsatt är ett betydelsefullt drag för svenska pingstväänner. Josefsson har identifierat samma betoning hos nutida pingstpredikanter (Josefsson, 2019). En tidig Lewi Pethrus betraktade samhällsengagemanget utifrån ett individperspektiv där hjälpen för de nödställda stod i centrum. En senare Pethrus ändrar inriktning och förstår det som en kamp för ett kristet samhälle (Carlsson 1990). Det skilde sig på 1950-talet från hur exempelvis Örebromissionens Erik Sollerman uppfattade församlingens relation till det övriga samhället (Wenell 2021). Sollerman såg det betydligt mer som en kamp med andliga makter som både hade strukturella och övernaturliga följder.

Vi har tidigare genomfört en studie om samhällsengagemanget bland pingstväänner i Etiopien och Tanzania. I den konstaterar vi att det finns ett samhällsengagemang som förändrar strukturer, men det förstås inte som ett politiskt engagemang (Wenell & Josefsson, 2020). I den här svenska undersökningen framträder samma bild. Samhällsengagemanget som visar sig i såväl second hand-butikerna som i LP-verksamheten förändrar de sociala strukturerna för de människor som deltar, men det förstås inte som ett politiskt engagemang. Här menar vi att det finns behov av en fördjupad reflektion över de politiska implikationerna av pingstväänners samhällsengagemang. Vi föreslår i den ovan anförda rapporten om pingstväänner i Östafrika att ta hjälp av den belgiske statsvetaren Chantal Mouffe för att fördjupa förståelsen av samhällsengagemanget som politiskt, men utan att göra det beroende av de politiska strukturerna (Wenell & Josefsson 2020, jfr också Prosén 2017). Hon gör skillnad mellan politiken och det politiska (Mouffe 2008, 17–39). Politiken är kortfattat stat, kommun och myndigheter. Det politiska är den maktkamp som utspelar sig mellan olika ideologier i samhället. Att förstå de politiska som en maktkamp öppnar ur ett teologiskt perspektiv upp för att förstå kampen inte enbart som en ideologisk kamp utan också som en andlig kamp. Då kan förståelsen av pingstförsamlingars samhällsengagemang utvidgas och den värderingsfriktion som såväl nationella ledare som församlingsledare uttryckte kan beskrivas som en andlig maktkamp även inom ramen för en svensk välfärdsstat. Pingstförsamlingarna bör då förstå anpassningar till ideal, normer och regler som en del i den andlig kampen som kommer till uttryck genom det politiska. Politiken kan därmed ses som ett uttryck för både en strukturell och en andlig kamp (jfr också Wenell 2022). För pingstförsamlingarna handlar det om att visa på andra sätt att förstå de svagas plats. Ett sådant perspektiv skulle i förlängningen också kunna bidra till en teoretisk utveckling av begreppet progressiv pentekostalism så att även den soteriologiska och kristologiska praktiska andligheten hos svenska pingstväänner inkluderas.

Miller och Yamamori konstaterar att de församlingar som ingår i deras studie bidrar till förändrade strukturer men förstår dem inte det på det sättet utan ser det främst ur individens perspektiv. Samhällsengagemanget i de svenska pingstförsamlingar vi intervjuat förstås också främst som en fråga om att lindra enskilda personers nöd eftersom välfärdsstaten har det övergripande ansvaret för medborgarna, inte som en andlig kamp. Möjligen är också inordnandet i välfärdsstaten det som gör att de unga vuxna i den yngre gruppen ställer det sociala engagemanget i kontrast till evangelisationen och bedömer det som mindre betydelsefullt eftersom de inte ser det som andligt. De progressiva pentekostalerna har, enligt Miller och Yamamori, praktikerna på plats för att förändra strukturer men borde lära av befrielseteologins sätt att medvetet adressera strukturella förändringar (Miller & Yamamori 2007: 160–183). Det är

ett intressant förslag men vi föreslår snarare att progressiva pentekostaler och de svenska pingstvännerna vänder sig till den egna traditionen och kombinerar pneumatologin med kristologi och soteriologi. De sociala problemen kan då förstås holistiskt på ett annat sätt genom att det ses som en del av frälsningen och en praktisk andlighet genom att relateras till lydnad mot Jesus. Det kan ses som ett slags inkarnatorisk andlighet där det de kristnas samhällsengagemang förstås som en fortsättning av det Jesus gjorde genom Anden.

Det är värt att notera att det refereras väldigt lite till Anden och inte alls till eskatologi bland de svenska pingstvännerna. Såväl Truls Åkerlund som Selina Stone menar att eskatologin är ett framträdande drag bland pingstvännerna också i relation till samhällsengagemang (Åkerlund 2019; Stone 2021). Vi kan konstatera att så inte är fallet i vårt material. Bland våra informanter är motivationen snarare Jesus kallelse att gå till de svaga och möta deras behov uttryckt som praktisk andlighet. De uppfattningar som informanterna i den här studien ger uttryck för är i kontinuitet med de idéer som präglade den tidiga pingströrelsen och nutida pingstpredikanter (Josefsson 2005; Josefsson 2019). Möjligen kan det ses som ett uttryck för en anpassning dels till det omgivande teologiska landskapet i Sverige, dels som en anpassning till det samtida samhället. Men en sådan slutsats kan vi inte göra med säkerhet utifrån vårt material utan kan konstatera att det finns skäl att utforska det närmare.

Är det möjligt att förstå de svenska pingstvännernas samhällsengagemang inom ramen för en progressiv pentekostalism? Inte fullt ut men i hög grad. Det finns en betoning av holistisk teologi, om än med en annan betoning. Tron utgör den primära grunden för engagemanget och oftast med början i ett tilltal. De hänvisar dock inte direkt till Anden som grund för erfarenheten utan mer som ett Guds tilltal i form av en kallelse eller en känsla. Den betydelse som församlingen har som gemenskap också är framträdande. Det är i gemenskapen som engagemanget formas och kommer till uttryck. Det finns alltså skillnader mellan Miller och Yamamoris progressiva pentekostaler och de svenska pingstvännerna vi intervjuat, men också betydande likheter. Det teoretiska perspektivet kan alltså med fördel användas också i studiet av det samhällsengagemang som svenska pingstvännerna uttrycker. Den här studiens resultat breddar och lägger på så sätt till delar till begreppet progressiv pentekostalism dels genom att föra in en skillnad mellan det politiska och politiken, dels genom att föra in en soteriologisk och kristologisk förståelse av en holistisk teologi. Det ger utrymme för att förstå samhällets strukturer som en del i en andlig verklighet och anger en riktning att förändra dem.

LITTERATURLISTA

- Berggren, H. & Trägårdh, L. (2006). *Är svensken människa? Gemenskap och oberoende i det moderna Sverige*. Norstedt.
- Bergunder, M., Droogers, A. F., Laan, C. van der, & Anderson, A. (2010). *Studying global Pentecostalism: Theories and methods*. University of California Press.
- Blennberger, E., Hansson, M. J., & Stål, R. (1999). *Diakoni: Teologi, ideologi, praxis: en inventering av diakonins kunskapsområden*. Svenska kyrkans forskningsråd.
- Bretherton, L. (2019). *Christ and the common life: Political theology and the case for democracy*. Eerdmans.
- Brodd, S.-E. (1997). Diakonin genom kyrkans historia: Fem ecklesiologiska modeller. I S.-E. Brodd (red.), *Diakonins teologi*. (s. 11–44). Verbum.
- Carlsson, C.-G. (1990). *Människan, samhället och Gud. Grunddrag i Levi Pethrus kristendomsuppfattning*. Lund University Press.
- Christiansson, E. (2006). *Kyrkelig och social reform: motiveringar till diakoni 1845-1965*. Artos.
- Edgards, N. (2019). *Diakonins kyrka: Teologi, kön och omsorgens utmattning*. Verbum.

- Josefsson, U. (2005). *Liv och över nog: Den tidiga pingströrelsens spiritualitet*. Artos.
- Josefsson, U. (2023). Frihet och samverkan. I U. Josefsson & M. Wahlström (red.), *Pingströrelsens ekklesiologi i förändring: Studier av Pingst som församling, rörelse och samfund*. Institutet för Pentekostala Studier.
- Josefsson, U. & Wenell, F. (2020). *Spirit of Change: Agenda 2030 in a Tanzanian and Ethiopian Church Context*. PMU.
- Karlsson, C. (2007). Från fattigbjudning till sjukhuskyrka. I C. Waern (red.), *Pingströrelsen. Verksamheter och särdrag under 1900-talet*. Libris.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur.
- Lundgren, L. (2021). *A Risk or a Resource? A Study of the Swedish State's Shifting Perception and Handling of Minority Religious Communities between 1952–2019*. Ersta Sköndal Bräcke högskola.
- Miller, D. E., & Yamamori, T. (2007). *Global Pentecostalism: The New Face of Christian Social Engagement*. University of California Press.
- Morgan, D. L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. Sage Publishing.
- Niebuhr, R. H. (1951). *Christ and culture*. Harper.
- Perrin, R. (2020). *Changing Shape: The Faith of Lives of Millennials*. SCM Press.
- Prosén, M. (2017). Överflödande liv – holistisk soteriologi som motivering för socio-politiskt engagemang. I U. Josefsson & M. Wahlström (red.), *Teologi för hela skapelse: En studie om teologiska grunder för engagemang i miljö och samhälle*. Institutet för Pentekostala Studier.
- Stone, S. (2021). *Holy Spirit, Holy Bodies? Pentecostal Sprituality, Pneumatology and the Politics of Embodiment* (diss.). University of Birmingham.
- Stone, S. (2023). Mot en politisk pneumatologi: Anden, ojämlikhet och progressiv pentekostalism i Storbritannien. I F. Wenell (red.), *Ett glödande arv: Väckelserörelse, omvändelse och demokrati*. Libris.
- Stävare, N.-E. (2014). Barratt, Tomas Ball. I J.-Å. Alvarsson (red.), *Svenskt Frikyrkolexikon*. Atlantis.
- Söderholm, G. E. (1927). *Den svenska pingsträckelsens historia 1907-1927. D. 1*. Förlaget Filadelfia.
- Thörn, A. (2014). *En framgångsrik främling: Filadelfiaförsamlingen i Stockholm. Självbild i historieskrivning och verksamhet 1910 –1980*. Örebro universitet.
- Trägårdh, L. (2010). Rethinking the Nordic welfare state through a neo-Hegelian theory of state and civil society. *Journal of Political Ideologies*, 15(3), 227–239.
- Wenell, F. (2015). *Omvändelsens skillnad: En diasporateologisk analys av frikyrklig ungdomskultur i folkekyrka och folkhem*. Uppsala universitet.
- Wenell, F. (2021). ”Samhället som en enhet eller maktkamp: Två versioner av kyrka och samhälle i svensk pingstväckelse” i O. Sigurdson & J. Svenungson (red.), *Vänskap/Friendship*. Spricka förlag.
- Wenell, F. (2022). Andliga makter och ung vuxen tro: En teologisk maktanalys av ungas formande av tro. I U. Josefsson et. al (red.), *Kristen tro på glid? Tro hos unga vuxna i svensk frikyrklighet*. Institutet för Pentekostala Studier.
- Wenell, F. (2024). Jesus som förebild i ett postkristet samhälle. *Hybrid*, 2, 132–159.
- Wenell, F. & Andersson, G. (2022). Swedish Christian Schools as a Case Study of How New Practices Relate to Theological Issues. *Ecclesial Practices*, 9, 206–226.
- Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper: Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Studentlitteratur.
- Wijkström, F. (2012). Hybrider i civilsamhället. I F. Wijkström (red.), *Civilsamhället i samhällskontraktet: En antologi om vad som står på spel* (93–122). European Civil Society Press.
- Wodak, R. & Krzyżanowski, M. (2008). *Qualitative discourse analysis in the social sciences*. Palgrave Macmillan.
- Wuthnow, R. (2004). *Saving America? Faith-based services and the future of civil society*. Princeton University Press.

Yong, A. (2010). *In the Days of Caesar: Pentecostalism and Political Theology*. Eerdmans Publishing.

Fredrik Wenell, 1971, (PhD), är lektor på Akademi för Ledarskap och Teologi i Sverige. Han undervisar och forskar i Systematisk teologi och etik. Forskningen är främst inriktad på frikyrkors relation till samhället och teologi i relation till ungdomar. De senaste publikationerna inkluderar:

Wenell, F. & Greger A. (2022). Swedish Christian Schools as a Case Study of How New Practices Relate to Theological Issues. *Ecclesial Practices*, 9, 206–226.

Wenell, F. (2022). Andliga makter och ung vuxen tro: en teologisk maktanalys av unga vuxnas formande av tro. I U. Josefsson, M. Wahlström & F. Wenell (red.), *Kristen tro på glid? Tro hos unga vuxna i svensk frikyrklighet*. (s. 47-68). Forskningsrapporter för Pentekostala Studier Nr. 10. Institutet för Pentekostala studier.

Wenell, F. (2024). Jesus som förebild i ett postkristet samhälle. *Hybrid*, 2, 134–161.

Wenell, F. (2024). Baptist Identity in a Christian Welfare State: A Swedish Case Study. *Baptist Quarterly*, 56(1), 20–31.

Ulrik Josefsson, 1965, (PhD) är Rektor vid Akademiför Ledarskap och Teologi i Sverige, docent i praktisk teologi och ledare för Institutet för Pentekostala Studier. Han är ämnesföreträdare för Praktisk teologi vid ALT och bedriver forskning inom Praktisk teologi med fokus på pentekostalism. De senare publikationerna inkluderar:

Josefsson, U. & Nowachek, M. (2022). Practitioners and Pentecostalism: An Epistemological Investigation into Learning as Doing, Experience, and Reflection. *Pentecostal Education*, 7(1), 93–110.

Josefsson, U. & Lingren N. (2023). State-Church partnerships: opportunities and challenges. I W. Ma, O. Onyinah & R. Bled (red.), *The Pandemic and the Holy Spirit: Responses of Spirit-Empowered Communities to COVID-19*. ORU Press.

Josefsson, U. (2023). Pingströrelsen – The Swedish Pentecostal movement: An analysis of classical Pentecostalism in Sweden. *Journal of Pentecostal and Charismatic Christianity*, 44(123), 26–43.

Josefsson, U. & Wahlström M., (2024). En församling – flera samfund. Fleranslutning inom svensk frikyrklighet. I S. Alvik (red.), *Bonusfamiljen. En studie om frikyrkoförsamlingar som är anslutna till fler än ett samfund*. Forskningsrapporter från Institutet för pentekostala studier nr 12.